

„PEDEROSS" in the UK

ERKKI LUUK

Marko Raat ja Von Krahli Teater, „Ainult võltsid jäävad ellu". Lavastaja Marko Raat. Kunstnik Jaana Jüris. Kostüümikunstnik Jaanus Vahtra. Muusika: „Sex Pistols". Laulusõnade tõlked: Mihkel Raud.

Osades: Juhan Ulfsak, Liina Vahtrik, Erki Laur, Taavi Eelmaa, Mari Abel ja Peeter Jalakas.

Esiendus 7. X 2004. Von Krahli Teatris.

„Ainult võltsid jäävad ellu" on eriti just Von Krahli Teatri kontekstis harva nähtavalt sirgjooneline lavastus. Dokumentaalsuse eod koos „kontsertide" ja katkematu häppeningiga veavad selle ühe hooga lõpuni. Objektina on sellist lavastust lihtne vaadata, kuid ta näib põhjendatud ka metatasandil – kui mõelda, mis on punk, kes on oodatav publik ja millised võiksid, peenemalt

„Sex Pistolsi" radikaalsus on varjamatu simulatsioon, kuid mitte küüniline, vaid ükskõikne ja nihilistlik. Esiplaanil Johnny Rotten – Juhan Ulfsak.

öeldes, olla konnotatiivsed seosed „Sex Pistolsi” ja lavastuse stiili vahel. Kiirus, räägus ja sirgjoonelisus sobivad nendeks ju hästi.

Ma ei ole punkar, pole kunagi olnud, kardetavasti ei saa selleks ka kunagi. Arvamused stiilis „punk on elus/surnud”, samuti „punk on aktuaalne” mind ei huvita. Punk ei leiutanud isenesest midagi. Ta andis ainult (sub)kultuurilise ja moeväljundi ühele tungile, mis (eriti just noortes) inimestes mäletamatutest aegadest on küdenud – mässumeelsusele, radikaalsusele. Punkarid on ses mõttes halvemal positsioonil kui nende eelkäijad: nihilistid, anarhistid, dadaistid, sürrealistid, situatsioonistid ja aktsionistid – ja nimelt selles mõttes, et nad on tarbimiskultuuri lapsed, kelle mässu eelnimetatud kultuur sama enesestmõistetavalt kaubastab ja ekspluateerib, kui ta selle esile on kutsunud. Või kas ikka on? Kliše ütleb, et punk mässab „tarbimiskultuuri vastu”. Mäss ei saa kunagi olla lihtsalt mäss millegi vastu (nii nagu sellel alati ei pea olema ka positiivset programmi), mässu tegelik põhjus on alati kusagil mujal – nimelt mässajates endis, nende psüühikas ja tungides. Ses mõttes oli tähelepanuväärne stseen, kus kolm bändimeest „kepivad” laval diivanit. Erki Laur (Steve) läheneb diivanile, uurib seda, krutib ruberoidist „rinnanibusid” ja alustab, teised kaks meest järgivad tema eeskujuga. Oluline pole niivõrd tegevus ise kui takistus, mis selle ette seatakse – diivan oma üliras ebaeroilisuses ja ebamugavuses. See on sublimatsiooni võrdpilt – leida oma tungidele mingi takistus, ning selle asemel et neid segamatult rahuldada, pühenduda rohkem või vähem subversiivsetele taktikatele, nagu kas või seesama diivani keppimine. Või üldisemalt – mäss. Mäss, seksuaal- ja surmatungi ülev sünteetiline sublimatsioon, on samuti selline keeruliseks aetud tungide „ümbersõit”.

Niisiis on mässumeelse kultuurilise praktika, ütleme näiteks pungi algpunktiks sublimatsioon. Õigemini on sublimatsioon „kultuurilise” sünonüüm. Kõik, mis selle piiridest välja jääb, mis sublimeerimisele – ja „kultuuri” – ei kuulu, võib seevastu olla nende tungide ehe, tõsi küll, ebakultuurne, seega mõneti ka „ebahuvitav” väljendus. Kultuurilised sublimatsioonid kehtestavad end ju vähemalt algselt „huvitavuse” kaudu. Etenduses oli sellist *a priori* „ebahuvitavust” palju, kuigi mis tahes „lavastusele” loomuomane tinglikkus töötab sellele alati vastu. Nagu ka etenduse otsesuse, lihtsuse ja tungilisuse vastandumine üldkultuurilisele, st sublimeeritud kontekstile, see on iseenesest ju ka paratamatult huvitav. „Ainult võltsid jäävad ellu” on menu-tükk, rahvatükk. Seda analüüsida on igav, aktsiooniline lavastus ja hea maitse piiril balansseerivad häppeningid muudavad analüüsi mõttetuks ja hambutuks. Vähemalt mulle näib, et siin ei ole mingeid varjatud tähendusi, kõik on alasti, ühemõtteliselt ja selgelt vaatajate ette toodud. Seega on Von Krahlil, või pigem isegi Marko Raadil õnnestunud miski, mis muidu peaaegu kunagi ei õnnestu: radikaalsuse, lihtsuse ja publikumenu ühendamine. Viimasest puudub küll ammendav ülevaade, kuid nähtu ja loetud arvustuste põhjal otsustades sai see vist lavastusele osaks. See on just see klišeelik „jalahoop näkku” vms, mida iga vähegi ärksam kultuuritarbija vajab ning mille „toime” talle vältimatult ka kohale jõuab. Jah, kõik on just nii lihtne, nagu meile näidatakse. Taavi Eelmaa (Sid) tuleb aluspükstes lavale, „pederos” uhkelt rinnale kirjutatud, ja oksendab pikalt. Mida võiks lisada sellisele avaldusele? See on niivõrd eneseküllane, et isegi kui tegu peaks olema mingi „kommentaari”, siis kahtlemata juba ükskõik millele. Vastane publik, nokauditakse kohe alguses. Sestpeale

Näib, et siin ei ole
mingeid varjatud
tähendusi, kõik
on alasti,
ühemõtteliselt ja
selgelt vaatajate
ette toodud.
Nina Hagen –
Liina Vahtrik.

on ta Raadil ja näitlejatel üsna kindlalt pihus, vähemalt selles mõttes, et vaataja tähelepanu ei haju. Ja kuigi väärilist järge sellisele algusele on raske kujutleda, suudetakse samasugust radikaalsust

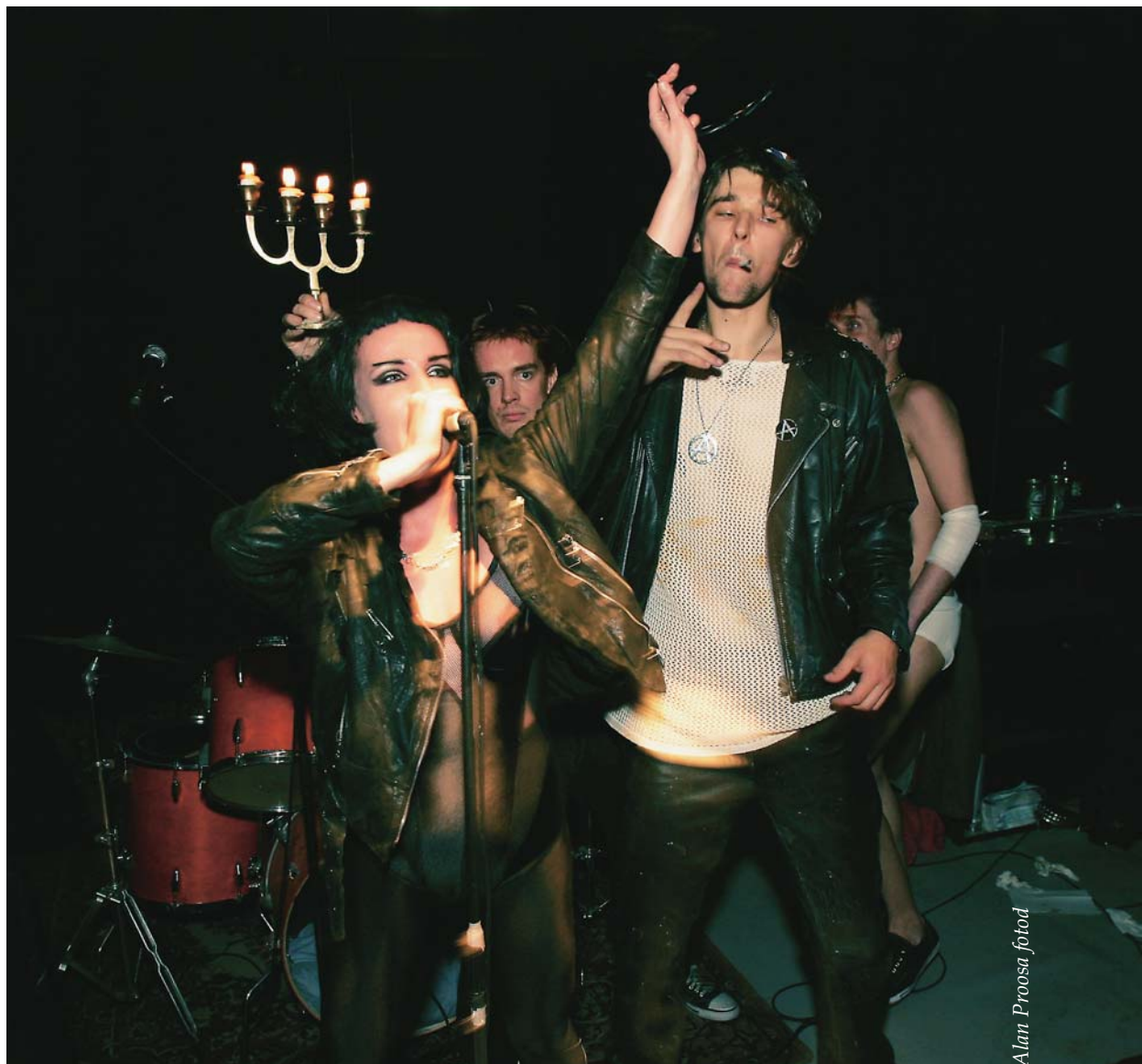
järgemööda ilmutada ka teistes vormides (liikumine, tekst jne), nii et tänulik publik saab oma ammendava „kompromissitusedoosi“, või kuidas iganes seda nimetada, mitmetahuliselt kätte.

Häppeningi esteetika ja Eesti (eriti just teatri) kontekstis viimase piirini viidud tegevuslik radikaalsusetootlus, samuti etteantud „Sex Pistolsi” ja Sidi-Nancy lugu ei jäta mingit ruumi mõtetele. Välja arvatud need kõige ilmsemad, nagu näiteks, et „Sex Pistolsi” suured mässajad kujutasid endast konformismi tippu, kuna tegu on kaine arvestuse järgi koostatud ja lavastatud „skandaaliga” (mille suhtes praegune lavastus on juba metatasandil, nii et huvitav, huvitav küll...). Sellest annab põhiliselt märku Malcolm McLareni (Peeter Jalakas) saatanlik *voice over*, mis hämaruse saabudes lava tagant aeg-ajalt kostab. „Ainult võltsid jäävad ellu” keel on räme, ropp ja füsioloogiline häppening. McLareni hääle omanik ulatab meile selle mõistmiseks vajaliku kultuurilise distantssi, lavastuse „varjatud” mõtte kandikul, nii et sellest pole õigupoolest enam mõtet rääkida. „Sex Pistolsi” radikaalsus on varjamatu simulatsioon, kuid mitte küüniline, vaid ükskõikne ja nihilistlik (räägin etenduse tekitatud muljest, ma pole kindel, kuidas tegelikuses oli). Selline mõte võib ju huvitav tunduda, aga kui ta on ainus, pole sellest just palju rõõmu. Häda on ka selles, et Sidi ja Nancy kurb lugu, nagu ka kogu „Sex Pistolsi” odüsseia, on korduvalt jõudnud juba isegi nendeni, keda see üldse ei huvita. Nii et loos kui sellises, mida lavastus suhteliselt täpselt järgib, pole (nagu muidugi peaaegu mis tahes muuski loos) praktiliselt midagi uut. Teisalt muidugi ei hakanud see ka väga häirima, kuna narratiivi alati võimsalt neutraliseeriv häppeningi dominant on sedavõrd esiplaanil.

Selle viimase kohta peaks üht-teist eraldi mainima. Esiteks seda, et ehitada lavastus üles häppeningi mudelile oli kahtlemata ainuõige samm. Etendusele minnes kartsin ma pisut, et järgitakse kontserdi formaati. Õnneks ei tehtud seda siiski pooltki nii palju, kui ma olin

arvanud, kuigi veidi vähem oleks seda võinud ju olla. Olen „Sex Pistolsit” kuulnud ainult plaadilt, sellega võrreldavat tunnet Von Krahli bänd muidugi ei teki, see polegi nende eesmärk. Eesmärgiks oli häppeningi jätkamine teiste vahenditega, lülitumine üldisesse radikaalsusvoogu – sellesse ühte ja ainsasse tähendusse, millega lavastus publikule lakkamatult pähe lajatas. Selline semantiline monotoonus lõi kahtlemata küllaltki soodsa pinnase etenduse ajuvabaks vastuvõtuks, kusjuures, nagu ma rõhutasin, igav ei hakanud. See peaks kokkuvõttes peegelduma ka tüki normaalsest suuremas populaarsuses, mida radikaalsus samas muidugi osaliselt pärsib.

Lavastus töötas häppeningidel, need omakorda kujunditel. Apoteoos saabus, kui Sidile muna lauaga tagumikku puruks löödi. See oligi see üks kujund ja tähis, millest eesti teater (Aivar Palumäe oma muidugi välja arvatud) radikaalsuse skaalal ilmselt enam tükk aega kaugemale ei jõua. Kui üldse kunagi. See ei tohiks muidugi olla omaette eesmärk, kuigi alati on rõõm tõdeda, et keegi tegeleb teatriuueendusega ka selles plaanis. Kui taandada kogu etendus *coitus'* e-le, mida see sümboliseerib ju oligi (J. G. Ballard: meie elu juhivad rauast käega kaks printsipi – seks ja paranoia; viimane valitseb abstraktse mõtlemise üle – tasand, mis Raadi lavastuses täielikult puudus), siis sellega jõudis see oma loogilise lõpuni. Kui sümbolne ja sobiv oleks olnud siinkohal, süžee mõttes eikusil, etendus lõpetada ja ära minna. Siiski pidi ära nägema ka kogu selle ülejäänud osa Sidi-Nancy üllatusvabast nutuloost, kas või selles ebamäärases (ja alusetus), muna tagumikku löömise järel juba ebaloomulikult kõrgeks kruvitud lootuses, et lavastajal on veel mõni hitt varuks. Ei olnud, kuid kas me seda kahetseme? Muidugi mitte, kui üldse millestki puudust tunda, siis sellest, et

Kui häppening, siis lõpuni, kui sümbolne *coitus*, siis lõpuni, milleks ehitada udust kirikut keset küla. Nina Hagen – Liina Vahtrik, Johnny Rotten – Juhan Ulfsak, Steve Jones – Erki Laur ja Sid Vicious – Taavi Eelmaa.

ta õigel ajal lõpetada ja stiili välja pidada ei osanud. Kui häppening, siis lõpuni, kui sümbolne *coitus*, siis lõpuni, milleks ehitada udust kirikut keset küla. See on muidugi ainult üks võimalus, üks tee. Teine oleks olnud tegelemine tähenduste, kontrastide, kunstiliste rõhuasetuste, stilistilise kompositsiooniga vms. „Ainult võltsid jäävad ellu” lavastus vedas ühes muutumatus stiilis, ühe muutumatu tähenduse ja mõttega välja

algusest lõpuni väga ühtlase etenduse, õigupoolest häppeningi, mis oma loo eripärade, „realistlik-dokumentaalse” laadi ja selle eelmainitud stilistilis-tähendusliku monotoonsuse tõttu ei saanud ühtki mõtet ega isegi küsimust tekitada. Nagu ma ütlesin: menutükk, rahvatükk. Tõsi küll, väga iseäralik, aga lõpuks oli viimane aeg ju ka midagi sellist teha.